

Explanatio sancti Thome

sunt aliud a deo cuiusmodi sunt effectus dei, et ista non beatificant. Quantum ergo ad primam vnum non docet alium quynus non beatificat mediante alio, sed a deo immedia te. p. In lumine tuo videbimus lumen. Sed quantum ad aliam que ait aliquo mysterio vno docet alium. At hoc forte vlog ad finem mundi quod datur executio effectuum dei, et ideo addit dicens. Non cognoscit dominum. Quasi dicat. Non accipit dei cognitionem. Et dicit proximum et fratrem suum quod si enim Augustinum oes hoies sint ex charitate diligendi, si tam non possis omnibus prodesse: tamen illis specialiter debes prodesse qui tibi coniunguntur. Vel naturaliter sicut sunt consanguinei quos hic vocat fratribus. Vel alia coniunctione et sic proximus est. Omnes enim scient me a minima usque ad maiorem eorum. Hec est causa quare vnum non docet alium, quod omnes non scilicet dominum. Ioh. 3. Videbimus eum sicut est. In hac vero visione consistit beatitudine Ioh. 17. Hec est vita eterna quod cognoscatur solum verum deum et Iesum Christum. In hoc glorietur scientia et noscere et noscere et hoc doctrinam habent beatitudo non ab aliquo alio: sed a solo deo tantum. Isa. 54. Domnam vniuersos filios tuos doctos a domino. Illud autem quod dicitur a quinquo, potest duplicitate intelligi. Uno modo dicunt maiores sancti antiquiores. Et sic maior et minor dicuntur ordinem temporis. Quod ergo cognoscere quam singuli accipiunt singulos denarios Matth. 20. Vel hoc dicit ad ostendendum differentiam premiorum: quod licet oes cognoscant, tamen vnum magis alio cognoscet Matth. 5. Qui fecerit et vocuerit hic magnus vocabitur in regno celorum. Premiu[m] enim correspoderet merito, et hoc contra illos qui dicunt penas et omnia in merita esse equalia et per consequens paucia equalia. Cetera quo dicitur. 1 Corin. 15. Stellae differt a stella in claritate. Deinde cum dicitur. Quia proprie[tes] eius ponit tertium effectum, qui est culpe remissio quod non poterat vetus testamentum. infra. 10. Non possibile est sanguine thaurorum et hircorum auferri peccata. Dicit ergo. Proprius ero tecum. Differunt autem iniurias et peccata. quod iniurias oponunt iusticie que quide[m] proprie[tes] semper est ad alium. Ideo iniurias dicitur quia quod non poterat alterius Ioh. 35. Domini qui similius tui est nocebit in iniurias tuas tecum. Decatum autem dicitur ois defectus actionis, quod importat deordinationes, et sic iniurias proprias est in primis, sed peccatum est in seipsum et hoc proprio loquendo largior tamen idem est iniurias et peccata. Et quantum ad hoc dicitur. Quia proprius ero iniurias eorum secundum in presenti penam relaxando nec memorabos secundum in futuro peccata puniendo. Ezeb. 18. Omnis iniuriam eius quas operatus est non recordabor. p. Proprius esto peccatis nostris tecum. Item ne meminerimus iniuriam nostram et ceterum. Sine penitentia enim sunt dona et vocatio dei tecum. id est deus non penitet quod hic peccata remiserit quasi iterum puniendo. Deinde cum dicitur. Dicendo autem nouum tecum, quasi posita auctoritate arguit ex ipsa et facit talen rationem. Nouum non dicit nisi in comparatione ad vetus, sed omne quod dicitur vetus significat quod sit proprie[tes] cessione. Ergo dicendo nouum veterum id est dedit intelligere quod prius sit veritas. Quod autem antiquas et senescit propter interiorum est. Si ergo illud est vetus abscindendum est. Lxviii. 26. Nouis superuenientibus vetera p[ro]p[ter]ieris. Dicendo ergo nouum designat cessionem veteris. Proprie[tes] autem nihil antiquas nisi quod subiacet temporis, que aut subiacet temporis cessant in tempore. Porro ergo illud veritas cessare. Dicit autem antiquas propter res inalatas, sed senescit propter animatas. Sciemus tamen est quod vbi habemus peccatorum alia lira haber peccati, et tunc referunt ad peccatum originale quod omnibus est commune.

Capitulum nonum.

Etabuit quidem et prius iustificationes culture et sanctum seculare. Tabernaculum enim factum est primum in quo erant candelabra et mensa et propositio panum que dicuntur sancta, post velamentum autem secundum tabernaculum quod dicitur sancta antoruz: aureum habens thuribulum et archam testamenti circumiectam ex omni parte auro: in qua urna aurea habens manna et virga aaron quod fronduerat: et tabule testamenti super quae erant cherubim glorie obumbrantia propriatorum: de quod non est modo dicendum per singula. Supra ostendit aplius dignitatem noui testamenti respectu veteris in generali: hic ostendit idem in speciali descendendo ad singula que erant in vitro testamento. Et circa hoc facit duo. Primo enim comparat ea que sunt veteris testamenti ad ea que sunt noui ut supra hoc ostendat dignitatem noui. Secundo manifestat quedam que supposuerat decima causa ibi Umbra enim habens lex tecum. Circa primum tria facit. quod primo exponit illud quod fuit in veteri testamento. Secundo ostendit significatum suum ibi. Hoc significatur ipso facto tecum. Tertio ex his arguit ad propositum ibi. Et ideo noui testamentum tecum. Iterum prima in duas. Primo enim describit conditionem veteris testamenti. Secundo prequit ibi. Tabernaculum enim factum est primum tecum. Circa primum secundum est quod tam vetus quam noui testamentum ad hoc instruita sunt ut sis accedat ad deum. Ad hoc autem duo sunt necessaria. scilicet recessus a peccato: et vincere ad deum. Primum fit per iustificationem. Secundum per sanctificationem. et in vitro testamento fit iustificatione et sanctificatione. Unde dicitur. Dicitur est quod prius veteravit. Sed qualis fuit illud vetus? Tale quod habuit iustificationes culture secundum latram enim tempore. Non quod fuerit quedam ablutiones quas modicabat: non quidem a macula peccati: sed a quibusdam irregularitatibus quibus impediebant a cultu dei sicut ex tactu mortui vel alicuius mundi non poterant intrare tabernaculum nisi expiati et aliquas ablutiones. Et ideo dicebantur iustificationes culture quod secundum et siebat idoneus ad cultum divinum. Et de hoc habetur Leviticus 22. Hieronimus. Iustificationes id est ablutiones quibus purificari licet ad accedere. Sed sanctificatio eorum erat sanctum seculare. Seculus quod sumit per secundum durationem. p. In seculum seculum. Quod significat mundum istum. I. T. 4. Demas me dereliquit diligens hoc seculum. Illa est sanctificatio potest dici secularis quod temporalis erat et non perpetua. Sed littera greca non sic accipit: quod dicit sanctum mundum. Unde est differentia inter noui testamentum et vetus. quod licet virtus sit corporale tamen non continet gratiam. et sacrificium est in quo sub tegumento rerum visibilium diuina virtus salutem seculum operatur quod non erat in veteri testamento quia in se nullum continebat gratiam. Sal. 3. Quod iterum convertit mundi ad inserviam et egena elementa. Deinde cum dicitur. Tabernaculum enim tecum exponit illud quod dixit. Et primo quantum ad dispositionem tabernaculi. Secundo quantum ad mysterium sacerdotum ibi. His itaque dispositis tecum. Circa primum propter intellectum libri sciendum est quod dominus in deserto precepit fieri tabernaculum quod haberet. 30 cubitos vel passus in longitudine, et decem in latitudine: ita quod hostium erat ad orientem ante quod dependebat velum super quartu[m] columnas et quadraginta tentorium in quo erat altare holocaustorum. sed de hoc nihil ad propositum, quia apostolus de hoc non facit aliquam mensi-

in epistolam ad Hebreos IX

tionem. Sed in tabernaculo versus occidente spacio de-
cem cubitorum longitudinis. et decem latitudinis appende-
bat qd veli super columnas istud diuidebat par-
tem vnam decem cubitorum ab alia. xx. cubitorum. Pars
autem. xx. cubitorum dicitur sancta. et tabernaculum pium
sed illa decem dicuntur sancta sanctorum. et tabernaculum
secundum. Ita distinctio duplice potest expoti. Uno
modo quia ea que fuerunt in veteri testamento fuerunt
figura noui testamenti. Novi etiam est figura celestis pa-
trie. Sic ergo p primum tabernaculum vetus testamentum
et per secundum nouum. Alio modo p pium tabernacu-
lum pretens ecclesia. et secundum celestis gloria. In qua-
rum ergo significat vetus testamentum est figura figure.
sed inquantum significat presentem ecclesiam que adhuc si-
gnificat futuram gloriam est figura veritatis. Quia ad utrumque
Circa hoc ergo duo facit. qd pmo describit illud qd erat
in pmo. Secundo illud quod erat in secundo. ibi. Post
velamentum autem regnorum tria erant scilicet candela-
brium aureum ad meridiem quod ita erat factum. Ex
vno enim longo bastill procedebat sex calami qd sex bra-
chia scilicet tres a dextris et tres a sinistris. Et sic in sumitate
erant septem rami et in quolibet erat una lucerna que ar-
debat. Item in quolibet calamo erant quatuor scilicet cala-
mus qui erant ex tribus partibus quasi tribus peries scilicet
cyphi: sperule: et lilia: quia ibi due partes iungabantur.
In fine cuiuslibet partis erat quasi quidam cyphus in quo
duo cyphi iunguntur in nucis modis et duae sperule volu-
biles et duo quasi folia lily binae et inde. Ita in parte aqua-
lonari erat mensa aurea in modu altaris super quam pone-
bant in sabbato. xij. panes calidi et super quemlibet thys
lucidum in patena aurea. Et stabant illi panes qui dice-
bant positionis vias ad idem sabbatum ubi oportebat illos
anoueri et reponerentur alii loco illorum. Item in medio
erat altare aureum ad adoleendum thymiamam boni odo-
ris et hoc ad latram ne dominus feteret. propter multitudinem
imolarum sanguinis. Per candelabrum autem qd illuminat
et per mensam designat ad latram qd altari seruit de al-
tari viuat. Dicit ergo tabernaculum prius id est anterior pars
tabernaculi sacra est in quo erat candelabrum quod
vnum erat quantum ad substantiam sed plura quantia ad
ramos et hoc ad meridiem. et mensa ad aquilonem. et p-
positio panum id est panes propositionis per yppallagan-
sicut pflauit fistula buccas. et illa psc dicitur sancta. De hoc
habet diffuse Exo. 25. 26. et 27. Deinde cum dicit.
Post velamentum regnorum. Describit ea que erant in secundo
tabernaculo scilicet archa testamenti de lignis sebini impu-
trabilibus circumiecta ex omni parte id est tam intus et
extra auro. In archa autem erant tria: scilicet vina aurea hinc ma-
na. et hoc in memoria illius beneficij eius prestiti. Exo. 16
Et virga aaron que flouit Numeri. 17. In memoriam
sacerdotij aaron et aliis extraneis presumere accede-
re. Et tabule testamenti. Exo. 25. In memoriam legis. Ita
super archam erant duo cherubini qui tangebant se duabus
alibus et tangebant alijs duabus latera tabernaculi. In-
ter duas autem alas quibus tangebant se erat tabula aurea
eius longitudinis et latitudinis cuius et archa scilicet duorum
cubitorum in longitudine cubiti. et semis in latitudine.
et erat superemensis que dicebatur ppiciatorium. Unde
erat quasi sedes de qua deus exaudiret ad repropcionem
populo. p. Qui sedes super cherubini regnorum. Archam
vero erat quasi sebellum pedum. Alii duo cherubini
versus vultibus ad scipios respiciebant. Hic autem addit ap-
solus quartum scilicet thuribulum aureum de quo dicunt aliq
et erat altare inter sancta et dictum est. In sancta qd erat
exterius introibant sacerdotes omni die ad expletiones

mysteriorum. sed in sancta sanctorum sacerdos sum semel
in anno cum sanguine. et tunc implebat thuribulum illud
thyrimata ita qd ex sumo ascenderet nebula que operi-
ret sancta sanctorum ne possent videtur ab his qui extra erant.
Ita sunt illa que erant post velamentum qd erat finis qd
dicitur sancta sanctorum. p dignitate. sicut dicitur virgo virginum
anthonomastice. aureus hinc thuribulum et arca in qd erat
vina regnorum. super quam scilicet arca non qd haberet super eam pes-
des scilicet alas tria. cherubini glorie id est gloriose facta ob-
stantia scilicet ppiciatorum alii suis. de quibus omnibus non
est modo dicendum id est prosequendum p singula. Sed con-
tra qd. Reg. 8. dicitur qd in arca non est aliud nisi que ta-
bule. Respondet. dicendum est qd verum est ex principali in-
tentione. qd ad hoc fuit arca principaliter facta sicut pa-
ter Exo. 25. Quid autem ista significantur. Sciendum est
quod officia ceremonie legis ordinabantur ad unum finis status
istum. ad aliud vero finis qd erant figurativa. p ut scilicet rep-
resentabant christum. Quo ad primum oia instituta fuerunt
ad representandum magnificientiam dei. Illa autem non rep-
resentabant nisi in effectibus. Isti autem effectus habent qd
duplex seculum. Unum supponit scilicet substancialiter incorpo-
rarium. et istud representat per sancta sanctorum. Aliud est
istius mundi inferioris sensibilis. et istud representat p
sancta. In mundo autem superiori sunt tria. scilicet deus: ratio-
nes rerum et angeli. Deus autem omnis est incomprehen-
sibilis. et ideo erat sedes sine sedente. quia non potest co-
prehendendi a creatura nisi ex effectibus. Illa autem sedes
erat ppiciatorum ut dictum est. Angelorum autem significatur qd
per cherubini propter sapientiam. Unde et phi angelos di-
cunt substancialiter intellectuales. Erant autem duo ad des-
ignandis qd non erant ibi positi ad colendum. qd dicuntur
erat eis. Deut. 4. Audi israel domini deus tuus unus unus est.
Qd recipiuntur in ppiciatoriis. designat qd nunquam recedit
a contemplatione dei. Matth. 18. Angelorum eorum in celis
semper vident faciem patris regnorum. Cognitiones rerum signifi-
cantur p archam. Illa vero qd sunt in hoc mundo vel continentur
ad sapientiam que p tabulas significantur. Cel ad potentias
qd p virginem. Cel ad beatitudinem qd p manu qd erat dulce. qd
quicquid est dulcedinis in creatura totum est ex beatitudine dei
Quia vero rationes rerum qd sunt intelligibilis in deo sunt
sensibiliter in creaturis corporalibus. Ideo sicut in tabu-
lis erat lumen intellectuale. ita in sanctis erat lumen corporale. Ibi manna: hic panes. Ibi virginis hic altare qd p
tinet ad officium sacerdotis. Sed inquit p ista figura
bask christus omnia ista inueniuntur in ipso. Et primo qd ad
sancta. Ipse enim est candelabrum luminis. Jo. 8. Ego sum
lux mundi. In isto sunt sex ordines. tres a dextris scilicet pa-
fecti veteris testamenti. et tres a sinistris scilicet noui testame-
ti. Isti designantur Zech. 14. per noe plati. per daniel eos
teplati. p iob actiui. Isti calami lumine acceptiunt et infun-
dunt quia sicut dicitur 1. Pe. 4. An quisquis sicut accepit
gratiam in alterutrum illam administrates. Cyphi sunt
ppinantes potum sapientiam. Sperule. propter promissiu-
dines obedientes. Illa propter finem vite eternae. Sapientie
lucerne sunt septem dona ipsissimeti. Item chrysitus est
messa refectionis. Duodecim panes sunt doctrina dno
decim apostolorum et successorum suorum. Qui ponuntur
in sabbato specie vices ad sabbatum spiritus. et si interim unus
removetur per mortem aliter substituitur. Sed in ma-
gno sabbato removentur omnes. In interiori erat pa-
picitorum et christus est ppiciario p peccatis nostris. I.
Jo. 2. Duo angeli sunt duo testamenta concorditer christi
responentia. Cel officia angeli christi seruentes concor-
derit et vna miter. Matth. 4. Accesserunt angeli et mi-
nistribant ei. Dan. 7. 2. Vilia militum ministrabant ei. S. I.
Domi sunt administratores spissi. Ipsi desiderant in christi

Explanatio sancti Thome

psplicere. 3. Pe. 1. Item obumbrant ppiciatorum id ē xp̄i ecclesiam custodiunt. Vel q̄ ipsorum ministerio fiebant visiones et apparitiones in quibus obumbratore figurabat christus Archa aurata de lignis sethin est caro christi pura et preciosissima que et dicit vna aurea pp̄ sapientia plena dulcedine diuinitatis. Tabule sunt ei sapientia. Virga est sacerdotium eius eternum. Et virga est potestas christi. Mana dulcedo gratie que datur p sacerdotium xp̄i vel per obedientiam mandatorum sicut homo obedit potestati. Sed quia nullus habet si gratiam quin peccet excepto christo et matre eius. Ideo necesse est habere ppiciatorium. Scindit est aut q̄ glo. sup lo cum istū multa diffuse ista exponit.

Lectio secunda.

Dis vero ita compositis in priori quidez tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes. In secundo autem semel in anno soli pontifex non sine sanguine quem offerret pro sua et populi ignorantia: hoc significante spiritus sancto: nondum propalatam esse sanctorum viam adhuc priore tabernaculo habente statum. Que parabola est temporis instantis iuxta quam munera et hostie offeruntur: que non possunt iuxta conscientiam perfectum facere seruientem: solummodo in cibis et potibus et in varijs baptismatibus et iusticis carnis usq; ad temp^o correctionis impositis.

Supra descripsit apostolus ea que pertinent ad ver^o testamentum h̄um ad dispositionem tabernaculi: hic p̄sp̄ quid de officio ministrorum. Et p̄mo de his que spectat ad sanctam. Sed oī autem de his que spectat ad sanctasancrorū et ibi. In secundo autem et. Ad intellectum autem l̄e h̄ius scindum est q̄ sicut supra dictum est in parte anteriori ipsius tabernaculi circa medium erat altare thymiamatis vñ incēt qd id est et cadelabrum. Ex parte vero metronitale et ex opposita mensa p̄positio. Sacerdos ergo quolibet die mane et vespera intrabat sancta ppter duos seces ad parandā lucernas et ad adolendū thymiamam ut lumen et bon^o odor iugiter esset in sanctis. Dicit ergo. His que pertinent ad species tabernaculi ita dispositio id est ordinatis quotidie mane seces et sero intrabant sacerdotes consumantes officia sacrificiorum. non tanē q̄ in sancta sacrificarent. q̄ sacrificabat super altare holocaustorum qd erat ante fores tabernaculi sub diu. sed adolexatione thymiamatis et devotione offerentis vocat sacrificium. Deinde cum dicit. In secundo autem et. ponit officium ministrorum h̄um ad sanctasancrorū. Circa quod scindum est q̄ sicut dicit Leui. 16. Hunc sacerdos in die expiationis q̄ hebat decimam die septimi mēsis seces septibus qui septimus est a marcio nostro qui apud hebreos concurrit p parte cum aprilii in quo incipit anni. Exo. 11. Venit iste p̄cipium vobis mensis p̄mus erit in mensibus anni. ipsi enim incipit mensem in lunatione q̄ semper incipit in marcio nisi impediatur embolismus. offerebat p se et tota domo sua vitulum et hircus p peccato populi. et istis unolatis accipiebat de sanguine ipsorum et implebat tabernaculum prunis altaris holocaustorum qd erat in atrio ante fores tabernaculi et cum oībus his intrabat in san-

ctasancrorū et cum sanguine expiabat tabernaculum asperso gendo sanguinem contra velum et post egrediebat. Et enī eodē sanguine linebat cornua altaris thymiamatis. Hoc autē semel in anno faciebat. Unde dicit. In secundo autē seces tabernaculo qd dicit sanctasancrorū semel in anno intrabat solus pontifex. Slobo dicit q̄ plures poterat sine sanguine s̄ non cum sanguine nisi semel. De hoc tamē non habebit nisi tantū quādo mouenda sunt casta. q̄ tūc intrabant aaron et filii eius et inuoluebant et dispensabat onera leuitatim sicut pater Numeri. 4. Semel tū in anno intrabat sumus sacerdos solus cū sanguine qn̄ offerebat p sua et populi ignorantia id est p peccatis nostris puer. 14. Errant qui operantur malum. Omnis enim manus ignorat et habet. 3. ethicus. De hoc habebit Leui. 16. vbi tradit ritus iste. **[¶]** Hystice vero p primū tabernaculum designat presens ecclesia in qua fideles debent seipso sacrificare. No. 12. Exhibeatis corpora vīa hostiam vivente sancta deo placentem. p̄s. Sacrificū deo spiritus corribulatus. Item debent sacrificare sua in elemosynis. Infra. 13. Calibus enim hostiis p̄meret dens. Sed in sanctasancrorū id est in patriam celestem intrat solus pontifex sc̄ xps in anima et corpore. Tamē enim fratrem intētū apostoli est q̄ p sancta intelligat vetus lex. per sanctasancrorū status noui testamenti et celum. q̄ per nouam legem intrat in celum. Et ideo subdit. Hoc significante sp̄l. 2c. Ubi exponit quid significat p hoc. Et primo q̄ vetus ad vetus testamentū. Secundo q̄ vetus ad novum ibi. Christus autē assistens et. Item in p̄ma parte p̄mo ponit officium ministrorū et p̄mū. Secundo subdit positionis rationem ibi. Juxta quam munera et. **[¶]** Secundum autē q̄ in p̄mo intrabant sacerdotes quotidiane: s̄ in secundo quod erat ultra velum non nisi pontifex soli semel in anno. Unde q̄ vetus ad ministros illos erant ibi duo. Anū q̄ in p̄mo quotidiane intrabat. Aliud q̄ secundum erat eis velatum. Unde interpositio vel significat q̄ cœlestia erant eis velata. Item q̄ non intrabant significat q̄ vetus testamentum nō est via intrādi celum ante adventum xp̄i. Dicit ergo. dico q̄ hoc sic perfectū est hoc significante sp̄l. 2. Pe. 1. Non humana voluntate allata est aliquando p̄phetas sp̄l. inspirati locuti sunt sancti dei homines. Et hoc est contra hereticos qui dicunt vetus testamentum non esse a sp̄l. sancto: sed a deo in solo. **[¶]** Quid significante? Nondū p̄palata esse sanctorum viam adhuc priore tabernaculo id est veteri testamento significato per primū tabernaculum habente statum. Durante enim veteri testamento via sanctorū sc̄ xps qui dicit. Jo. 14. Ego sum via. Nondū p̄palata id est sanctarum viam adhuc priorē tabernaculo id est veteri testamento significato per primū tabernaculum habente statum. Deinde cum dicit. Juxta quam et. ponit rationem quare durante statu veteris legis non patet introitus in sanctasancrorū. In illa enim sancta nullus intrat nisi perfectus. Esai. 35. Cita sancta vocabilis non transibit per eam pollutus. Et ideo vbi non erat mūdario et perfectio nec erat introitus in illa. Sed vetus testamentū nō poterat perfectū facere seruientem: quia nondū erat oblatū sacrificium satissimamente p̄ peccato totius humani generis. Et ideo dicit. Juxta quam seces vel parabolam vel figuram offeruntur munera et hostie. Quod refertur ad illud quod dicit sanctasancrorū officia consummantes: quia oblationes et munera que sunt de hostiis hostie aut que tñ sūt de animalib; non offerebant in sanctasancrorū. sed in sanctis vel ad-

in epistolam ad Hebreos IX

fores tabernaculi. **I**sta autem non poterant mundare, quia non possum facere perfectum seruientem seruituti latrie que pertinet ad cultum diuinum. **P**erfectus dico iuxta conscientiam. **E**s enim duplex mundatio. Una a macula: et reatu peccati. **E**t hec est quantum ad conscientiam. **H**oc non potest lex. **I**ntra. 10. **I**mpossibile est sanguine thaurorum et hircorum auferri peccata. **Ela. 1.** **N**e offeratis ultra sacrificium frustra. **Mic. 6.** **N**uquid placari potest deus in milibus artiebus aut in milibus hircorum pingutum. **A**lia mundatio erat quantum ad culturam vestrem licet eis ministrare in illis sacrificiis. **E**t sic mundabat. **S**ed nunquid in veteri lege non fuerunt multi perfecti? **E**t vide q[uod] sic. **D**icitum est enim abrae. **Gen. 17.** **A**mbul coram me et esto perfectus. **M**osies etiam et multi alii valde sancti et perfecti fuerunt. **R**espondeo. **D**icendum est quod licet tunc multi perfecti et sancti fuerint: hoc tamen fuit ex operibus legis. **Supra. 7.** **M**obil ad perfectum adduxit lex. **S**ed hoc fuit per fidem christi. **Gen. 15.** **C**reditur abrae deo et reputatus est illi ad iustitiam. **H**oc ergo non erat virtute ceremoniarum legalium. **V**nde frequenter ibi dicitur. **P**ro eo sacerdos et dimittet illi. **L**euit. 5. et in multis alijs locis. **N**on ergo mandaret hoc erat ex fide. **S**ed in novo testamento dicitur. **Matt. 25.** **Q**ui credidit et baptizatus fuerit saluus erit. **S**ine sacramentis enim noue legis non est salus. **Io. 3.** **M**isi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto. **S**i quis non mundabat osculas quod consistebant in cibis et potibus, permisit vero est in conscientia. **T**ilud autem quod est pure corporale non mundat animam; quod non agit in anima. **I**n sacrificiis autem illis erant cibi et potus et cetera que pertinent ad corpus, et ideo non poterant mundare conscientiam. **D**icit ergo in cibis et potibus id est in discretione ciborum et potuum interdictorum in veteri lege quod ablinire ab his non mundat conscientiam vel ut hoc referatur ad omnes sacrificiorum quia comedebant a sacerdotibus illa que osterebant per peccatis et ab alijs quod per alijs. **I**sta enim non mundabant conscientiam. **Jere. 11.** **Nuquid carnes sancte auferunt a te malicias tuas. **E**t varijs baptismis id est lotionibus quia sicut dicitur. **Matt. 7.** **J**udei seruabant baptismata calicem et uiceorum et a foro redeuntes non comedebant nisi baptizentur. **C**ontra quos dicit dominus. **Mat. 23.** **U**le vobis scribe et pharisei hypocrite qui mundatis quod deforis est calicis et parapsidis, intus autem estis pleni rapina et imundicia. **T**erutamen aplius non loquitur hic de substitutionib[us] phariseorum, et ideo oportet currere ad alias lectiones preceptas in lege sicut est de aqua quia laubah sacerdotes et de aqua purifications in mundatione leprosi vel polluti. **V**nde frequenter dicitur. **L**aubant vestimenta sua recte. **E**t hec dicuntur hic baptismata. **E**t iusticiis carnis, hoc additum in universalitate de omnibus. **N**ocat ista ceremonialia iusticias carnis id est carnales; quod pertinebat tamen ad corporalem mundiciam, nec erat in eis aliqua virtus spiritualis. **E**t ne aliquis dicat quare ergo instituta sunt si non poterant perficere, quia iam videlicet quod deus ea iniutiliter instituerit. **H**oc re mouer cum dicitur. **C**ogit ad tempus correctionis impositionis. **Q**uasi dicat. **H**oc verum est quod fuissent iniutiliter instituta si semper deberent durare. **S**ed sicut puer primo oportet dare pedagogum, quando autem iam peruenit ad etatem perfectam tunc datur ei modus se habendi secundum iudicium reipublice. **I**ta in veteri lege ea quae spectabat ad imperfectionem instituta fuerunt, sed quando venit tempus perfectum tunc debuerunt institui illa que ducunt ad perfectionem. **E**t ideo dicitur. **C**ogit ad tempus correctionis id est in quo corigerentur: non quidem sicut mala, sed si cut imperfetta. **L**ex enim bona est. **Ro. 7. ps.** **S**uggerit mansuetudo et corripiemur.**

Lectio tertia

Quod Christus aut assistens pontificem futuropam bonorum pamphilius et prefectus stabet, tabernaculum non manufactum id est non habuit creationis: neque per sanguinem hircorum aut vitulus sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta: eterna redemptio inuenta. **S**i enim sanguis hircorum aut thaurorum et cinis vitule aspersus: inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quantomagis sanguis Christi qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum deo: emundabit conscientiam nostram ab operibus malis ad seruendum deo viventi. **S**upradictum posuit apostolus significationem eorum que pertinent ad vetus testamentum et primum tabernaculum: hic ponit conditions eorum que primitur ad secundum tabernaculum quod representabat novum testamentum. **E**t circa hoc facit duo. **P**rimo enim ponit illam significationem. **S**ecundo probat quoddam quod supponitur ibi. **S**i enim sanguis hircorum tecum. **S**ecundum est autem quod si consideremus supradicta quinq[ue] dicta sunt de secundo tabernaculo: iesus quod intrabat quia solus pontifex. **S**ecundo dignitas et conditione quo intrabat: quia dicebat sanctas auctoritas. **T**ertio quomodo intrabat quia cum sanguine. **Q**uarto quando intrabat: quia semel in anno. **Q**uinto quare intrabat: quia pro expiatione peccatorum. **H**ic autem aplius illa quinq[ue] explicat. **E**t primo quis sit ille qui intrat quia Christus. **P**ontifex enim est papa sacerdotum. **E**t alio autem est Christus. **P**ro. 5. **C**um apparuerit princeps pastorum recte supra. **4.** **H**abentes ergo pontificem magnum qui penetravit celos iesum recte. **S**ed quilibet pontifex dispensator est alicuius testamenti. **I**n quolibet autem testamento duo considerantur sunt secundum reprobmissum in illo testamento. **B**ona autem reprobmissa in veteri testamento erant bona temporalia. **Ela. 1.** **S**i volueritis et audieritis me bona terra comedetis. **I**lle ergo pontifex erat bonorum temporalium. **3. xps.** **E**t pontifex bonorum celestium. **Matt. 5.** **Gaudete et exultate quoniam merces vestra copiosa est in celis.** **E**t ergo pontifex summus bonorum: quod per pontificatus eius introducimus in bona futura. **ps.** **R**eplebitur in bonis domini tue. **I**te in veteri dispensatione sapientia figurata sed christus dispensat spiritualia quod illa figurabatur. **Luc. 11.** **P**ater noster de celis dabit spiritum bonum petentibus se. **S**ic ergo per bona futura possumus intelligi vel bona celestia et boni respectu noui testamenti. **T**el bona spiritualia respectu veteris respectu cuius figura erant. **I**te pontifex non est negligens: sed assistens. **P**ontifex enim mediator est inter deum et populum. **C**hristus vero mediator est. **1. 2.** **M**ediator dei et hominum est Christus Iesus. **Deut. 5.** **E**go medium et sequester fui inter dum et vos. **E**t ideo ipse assistens prius ad interpellandum per nos. **Supra. 7. Ro. 8.** **C**hristus Iesus qui est ad dexteram patris quem etiam interpellat per nos. **I**tem assistens nobis ad auxiliandum. **ps.** **A**d dextram est mihi non conouear. **Act. 7.** **E**cce video celos apertos et iesum stante a dextris dei. **S**ic ergo patet quod intrabat. **S**ecundo ostendit dignitatem interioris tabernaculi quod dicitur. **P**er amplius recte quia istud est perfectius utpote quod est immobile. **Ela. 33.** **O**culi tui videbunt hierusalem civitatem opulentiam tabernaculum quod nequaquam ultra transserri poterit. **H**oc autem est tabernaculum celestis glorie. **ps.** **D**ñe quod habitabit in tabernaculo tuo. **D**icit autem tabernaculum: quia est locus peregrinorum.

Explanatio sancti Thome

Non enim debetur nobis ex conditione nature. sed tamen per gratiam **Esa.** 32. Hoc debet populus meus in pulchritudine pacis in tabernaculis fiducie in requie opulenta. Est ergo amplius propter multitudinem bonorum immensam quod designat in auctoritate predicata. Hoc debet se. **Baruch.** 5. **I**srael quod magna est domus dei. Illud autem quod dicit per amplius dupliciter legitur. Uno modo quod sit una dictio quasi valde amplius. et sic construitur Iesu Christus assistens pontifex futuorum bonorum intravit in sanctis auctoribus quae sunt tabernaculum per amplius. Alio modo quod per se prepositio quod magis exprimit in greco et tunc construitur sic. Christus intravit in sancta et tabernaculum amplius id est magis amplum et perfectum. Item perfectius quia ibi cessabat omnis imperfectio. **I. Corin.** 13. Cum venerit quod perfectum est euacuabit quod ex parte eius. Item est alterius conditionis; quia vetus factum fuit manu hominis. hoc autem non sed manu dei. **Exo.** 15. Sanctuarium tuum domine quod fundauerunt manus tue. dominus. **Eccl.** 2. **C**orin. 5. Scimus enim quod si terrena domus nostra huic habitationis dissoluatur et edificationem habemus ex deo domum non manufactam sed eternam in celis. infra. 11. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem cuius artifex est et conditor deus. Et ideo dicit. Non manufactum id est non huius creationis: quia non est manufactum sicut vetus. nec est huic creationis id est in bonis sensibilibus creatum. sed est in bonis spiritualibus. Vnde et tabernaculum potest Christus corpus intelligi. in quo contra diabolum pugnauit. ps. In sole posuit tabernaculum suum. Quod est amplius: quod in ipso habitat os plenitudo divinitatis corporaliter. **Col.** 1. Item perfectus est: quia vidimus gloriam eius gloriam quasi vnguentum a patre plenariae et veritatis. **Ro.** 1. Item non manufactum quia non est virili semine. **Dan.** 2. Abscisus est lapsum de monte sine manibus. **C**ertio ostendit quomodo intrabat. quia non sine sanguine. sed ille cum sanguine vitalorum et hircorum. sicut dicit **Levit.** 16. sed Christus non sicut sanguine alieno: sed per proprium sanguinem quem per salutem nostram immolauit in cruce. **Matth.** 26. Hic est sanguis meus noster testamenti qui per vobis et per multis effundetur in remissionem peccatorum. Dicit autem pluraliter vitulorum et hircorum. non quod simili essent plures. sed quia per diversos annos plures intrabat. Christus autem significat per hircum proprium similitudinem carnis peccati. **Ro.** 8. Item per virtutem propria fortitudinem. Et quod virtutum duobus testamentostris et quod duobus cornibus **Abraham.** 3. Cornua in manibus eius. **Q**uarto quando intrabat: quod semel in anno Christus ante per totum tempus quod est quasi vnum annus intravit semel in sancta et semel effudit sanguinem suum. **1 Pet.** 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. **Ro.** 6. Quod enim mortuus est peccato mortuus est semel. Item semel intravit ex quo intravit celestis semper est ibi. Et ideo dicit quod intravit semel in sancta. **Q**uinto ostendit quare intravit: quia ad offerendum per populi ignorantiam non pro sua. quod non habebat. Sanguis enim Christi magis quam ille valeret ad hoc. quia per ipsum inuenta est eterna redemptio. Quasi dicit. Per istum sanguinem redempti sumus et hoc impinguemus. quia virtus eius est infinita. infra. 10. Una oblatione consumante in sempiternum sanctificatos. ps. Redemptionem misit dominus populo suo. Hoc autem quod dicit inuenta ad duo potest referri. scilicet et ad desiderium dei quod habebat de salute nostra. **Job.** 33. Inueni in quo ei appetier. **Ezech.** 18. Holo mortem peccatoris. Item ad desiderium patrum quo desiderabant redimi. Nullum autem inuenit modum ita congruum sicut Christus. Et ideo signantur dicunt inuenta. **W**einde cum dicit. Si enim sanguis tecum perbat vnum quod supposuit scilicet istud ultimum. Eterna redemp-

tione inuenta. Quasi dicat. Ita dixi quod per proprium sanguinem fecit eternam redemtionem in quo apparet eius maxima efficacia. Quia autem ita sit. proponit per locum a ministris: quia si sanguis brutorum animalium faciebat quod minus est. sanguis Christi poterit facere quod maius est. Unde circa hoc facit duo. Primum enim ponit antecedentes. Secundo consequens ibi. Quantum agit sanguis Christi? Circa primum sciendum est quod in veteri lege erat duplex missatio. Una que siebat in die expiationis de qua habetur **Levit.** 16. Et de ista iam dictum est. Et ista videbatur directe ordinari ad emundationem a peccato. Alio erat contra irregularitatem legis de qua dicit **Numeri.** 19. quod precepit dominus quod Eleazar acciperet vaccam rufam a moysi sine macula etatis integre que non traxisset iugum: et educeret extra castra immolaret in conspectu populi. et tingeret digitum in sanguine eius et aspergeret septies contra tabernaculum et quod combureret totas scilicet carnem pellem et etiam filium eius cum ypsilono ligno cedrino et coco bis tintore. quo facto vir mundus colligebat cineres et in loco mundo effundebat extra castra. Et de ipsis ponebantur in aqua et immundus qui scilicet tertigillii cadaver mortui aspergebat de tertio et septimo cum ypsilono et ita mundabatur nec aliter poterat mundari. Ita est sententia apostoli. Itaque Christus ad primum dicit. Quod si sanguis hircorum et thaurorum. Quantuero vero ad secundum dicit. Et cenis vitule aspersus sanctificat inquinatos. non gratiam conferendis sed ad emundationem carnis id est ab irregularitate quia carnaliter impediabant quod mundi a cultu divino non in aufererent peccata. Sed tamen ut dicit augustinus aliquando virute illius aspersio mundabant a lepra corporali. Et ideo dicit. Ad emundationem carnis. **W**einde cum dicit. Quantum agit et ponit consequens. Quasi dicat. Si sanguis et cenis hoc possunt: quid poterit sanguis Christi? Certe multoplus. Et ponit apostolus tria quod ostendunt efficaciam sanguinis Christi. Primo quis est ille cuius est sanguis iste: quia scilicet Christus. Ex quo patet quod et sanguis mundat. **Matth.** 1. Ioseph enim saluus faciet populum suum a peccatis eorum. Secundo causam quare Christus sanguinem suum fudit quia hoc fuit spissans carnis cuius motu et instinctu scilicet charitate dei et proximi hoc fecit. **Esa.** 59. Cum venerit quasi fluvius violentus quem spiritus dominus cogitat. spiritus autem mundat **Esa.** 4. Si abluerit dominus cordes filiarum syon et sanguinem hierusalem lauerit de meteo eius in spiritu iudicii et spiritu ardoris. Et ideo dicit. Per spissans sanctum obtulit semetipsum. **Lph.** 5. Christus dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam deo in odorem suavitatis. **C**ertio conditionem eius quod est immaculatus **Exo.** 12. Erit agnus absque macula et maculosa anniculus. **Ecc.** 34. Ab imundo quod mundabitur. Sed nunquid sacerdos imundus potest mundare. Respondeo dicendum est quod non si ageret in propria virtute. sed agit virtute sanguinis Christi. qui est sicut causa prima. Et ideo non egisset nisi fuisse immaculatus. **S**cindit tamquam et sanguis illorum animalium mundabat tantum ab exteriori macula scilicet a contactu mortui. sed sanguis Christi mundat interioris conscientiam quod sit per fidem. **Bet.** 15. Si de purificans corda eorum. In quantum scilicet facit credere quod omnes qui Christo adherent per sanguinem eius mundantur. Ergo iste emundat conscientiam. Item ille mundabat a tactu mortui: sed iste ab operibus mortuorum scilicet peccatis quod tollunt deum ab anima culus vita est per unionem charitatis. Item ille mundabat ut possent accedere ad figurale ministerium. sed sanguis Christi ad spirituale obsequium dei. postea. Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat. Et ideo dicit. Ad seruendum deo. Item deus est vita **Io.** 14. Ego sum vita. **E**t **deut.** 32. Vixi ego in eternum.

in epistolam ad Hebreos IX

Conueniens ergo est ut seruient ei sit viuens. Ideo dicitur viuenti. Et secundum rectorem vel iudicem populi sic et ministri eius ut dicitur Ecclesiast. 10. Qui ergo vult deo dignae seruire debet esse viuens sicut et ipse. Toram ita furgam diligenter exponit glosa et est augustini de questionibus numeris.

Lectio quarta.

Et ideo noui testamenti mediator est ut morte intercedente in redemptione earum preuaricationum que erant sub priori testamento reprobatione accipiunt qui vocati sunt eterne hereditatis. Ubi enim testamentum est: mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est. alioquin nondum valet: dum viuit qui testatur est. Unde nec primus qui dem sine sanguine dedicatus est. Lecto enim omni mandato legis a moysi vniuerso populo: accipiens sanguinem vitulorum et hyrcorum cum aqua et lana coccinea et hysopo: ipsum quoque librum et omnem populum aspersit dices. Hic sanguis testamenti quod mandauit ad vos deus. Etiam tabernaculum et omnia vasa ministeria sanguine similiter aspergit. Et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur. et sine sanguinis effusione non fit remissio. Supradictum apostolus illa que agebatur in veteri testamento et aperuit illorum mystica expositione: hic ex his arguit ad propositum. scilicet quod noui testamentum preferitur veteri. quia potest quod non poterat vetus. Et circa hoc facit duo. Primo enim propositum conclusionem intentam. Secundo probat quod supponitur ibi. Abi enim testamentum est secundum. Item prima in duas. Primo enim concludit ex dictis quod christus est mediator. Secundo hoc ostendit non potuisse vetus testamentum ibi. Que erant sub priori testamento. Dicit ergo. Et ideo quia lex Christi intravit in sancta eterna redemptione inuenta. id est perducens ad eternam quod vetus non poterat facere. Unde oportet quod istud testamentum sit aliud ab illo sicut nouum a veteri. Item remie. 31. Ferias domini Israel et domini Iuda secundum. 21. Ecce nova facio omnia. Ideo huius noui testamenti mediator est christus inter deum et hominem. I. Thess. 2. 17. Mediator dei et hominum homo christus iesus. In omnium autem testamento est aliquid quod promittitur. et aliquid quod promittuntur celestia et spiritualia. Ita ista promissio per mortem Christi confirmata est. Et ideo Christus mediator est noui testamenti ut reprobatione eternae beatitudinis ac hereditatis eternae accipiant qui vocati sunt. Et dicit vocati quia hoc munus non est ex operibus sed ex vocacione dei. Job. 8. Quos autem predestinauit hos et vocauit. I. Thess. 2. 8. Contestatis sumus ut ambularetis digne deo qui vocauit vos in suum regnum et gloriam. Unde dicit. Eterne hereditatis. id est eternae glorie que est hereditas nostra. I. Pe. 1. Regenerauit nos in spiritu viuam per resurrectionem Christi et mortuorum in hereditatem incorruptibilem et incorruptionem et inaccessibiliter conservatam in celis. Ps. Ecce hereditas domini. Ita Dominus pars hereditatis mee. Ita autem hereditatem habemus per mortem Christi. Unde dicit. Ut morte intercedente. I. Pe. 3. In hoc vocati estis ut bene-

dictionem hereditate possideatis. Huius autem mortis effectus est redemptio a preuaricatione peccati. I. Pe. 1. Non corruptibilibus auro et argento redempti esisti de vestra vanâ conuertere: sed precioso sanguine agni innocula ti. Sed nunquid in veteri testamento poterat fieri ista redemptio a peccatis? Respondet quod non. quia ille purifications erant sub priori testamento. Quasi dicat. quia virtute sacramentorum prioris testamenti remoueri non posserant. Job. 3. Causati sumus iudeos et grecos omnes sub peccato esse. Sed contra. quia dauid et multi alii sancti habuerunt remissionem peccatorum. Respondeo dicendum est quod quantu[m] ad istum effectum qui est introitus celorum. non quod per mortem Christi aperta est ianua vite. Nullus enim ante mortem Christi intravit. Iacob. 9. Tu vero in sanguine testamenti tui eduxisti vincitos tuos de lacu in quo non est aqua. Sed quantu[m] ad maculam sui ipsi consecuti sunt. sed non virtute sacramentorum veteris legis: sed in fide Christi. Sic ergo nouum testamentum est excellentius quam vetus. quia confirmationem est morte Christi: per quam remittuntur peccata et quod exibet promissio. Deinde cum dicit. Abi enim testamentum secundum. Probat illud quod supponitur. Iesu quod nouum testamentum sit confirmatum per mortem Christi. Et primo probat hoc per auctoritatem legis humanae. Secundo per auctoritatem legis divinae ibi. Unde nunc primum secundum. Dicit ergo. Dictum est quod nouum testamentum consumatur per mortem Christi intercedentem. quia ad hoc quod testamentum valeat oportet quod mors testatoris interveniat. Et ideo nouum testamentum non haberet robur: nisi interveniret mors Christi. Unde ille dicit Job. 11. Expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo. Mors autem propter dum necessaria est. Primo ut testamentum habeat firmitatem. quia cum sit expressissimum voluntatis potest semper mutari ante mortem. Unde dicit quod testamentum confirmatum est cum mortuis. id est per mortem. Et isto modo confirmatum est nouum testamentum per mortem Christi. Dat. 26. Hoc est sanguis mens noui testamenti. scilicet confirmator et de dictator. Secundo necessaria est mors testatoris ad hoc ut testamentum valeat et habeat efficaciam. Unde dicit. Alioquin nondum valeret: quod nullus potest perere aliquid nec etiam hereditatem ex vi testamenti nisi post mortem testatoris. Ideo Christus voluit mortem suam pro nobis interponere. Deinde cum dicit. Unde nec primum secundum. Hoc idem probat per auctoritatem legis divinae. scilicet per illud quod habet in veteri testamento. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit convenientiam inter vitrum testamentum. Secundo ostendit differentiam ibi. Necesse est ergo secundum. Circa primum duo facit. quod primo ponit. Secundo manifestat ibi. Lecto enim secundum. Dicit ergo. Ita dictum est quod ad hoc quod testamentum valeat necessaria est et mors testatoris interveniat. Nec hoc debet videri mirum. quod nec primum testamentum confirmatum est sine sanguine. Ille autem sanguis figurabat sanguinem Christi. Omnia enim in figura contingebat illis. I. Cor. 10. Deinde cum dicit Lecto enim secundum. Probat propositum. scilicet quod illud testamentum non est confirmatum sine sanguine. Et probat hoc quod ad tria in quibus fuit vius sanguinis. Primo quod ad legis editionem. Secundo quod ad tabernaculum consecrationem ibi. Etiam tabernaculum secundum. Tertio quod ad vasorum expiacionem ibi. Et omnia pene in sanguine secundum. Circa primum sciuntur quod apostolus tagit historiam quod habet Exod. 24. Abi dicit quod postmodum moyses legerat coram populo mandata domini ipsorum respondentes omnia quod locutus est dominus faciemus et erimus obediientes. Accepte moyses sanguinem quem precepit sanguine duodecim vitulorum et aspersit librum legum et populum quod in confirmatione testamenti. Et ideo dicit Lecto enim secundum. quod necessarium fuit ut legeretur. Illa enim lectio fuit legis promulgatio. Portebat enim legem promulgari. Accipies secundum.

Explanatio sancti Thome

Hic est duplex obiectio litteralis. Una qd: Exo. 24. nul-
la sit mentio de hyrcio: sed de duodecim vitulis. Secun-
do quia ibi etiā non sit mentio de aqua coccō t yspō.
Responsio ad ista duo est duplex. Una scilicet qd apłus
nutrit⁹ erat in lege. Unde sciebat qd ille visus erat in emi-
dationibus finē legē qd aspersio fiebat de sanguine hyr-
cōrum t vitulōrum et aqua admixta cū yspō t lana coccī
neā tanq; aspersorio. t ideo licet nō agat de hijs ī exos.
tamē apłus hoc accepit ex confuetudine ritus legalis. Ut
potest dici qd ista fuit prima cōsecratio. Et ideo quasi vir-
tute continebant in ipsa alie sanctificatiōes future: inter
quas postissime fuit illa que fiebat in die expiatiōis de qd
Leuit. 16. et alia de vitula rufa Numeri. 19. In prima
autē erat sanguis vitali et hyrci. In secunda vero aqua
t lana coccinea t yspō. Quia ergo illa prima contine-
bat istas duas ideo apostolus totū retulit ad istam. Di-
cit ergo Accipiens sanguinē re. Aspergit dicens. Hic est
sanguis testamenti qd mandauit ad nos deus. scz confir-
mator testamenti Eccles. 24. Legē mandauit nobis moy-
ses in preceptis iusticiarū. Iste enim sanguis fuit figura
sanguinis xpī per quē nouū testamentū confirmatus est.
Et ideo christus verbi istis vīus est Mat. 26. Hic est
sanguis nouū testamenti confirmatiūs scz. Figurabatur
autē per sanguinē hyrci propter similitudinē carnis pec-
cati. et vituli propter fortitudinē. Viscerū autē cū aqua
quia baptisimus a sanguine xpī efficaciam habet. Aspergi-
tur autē cū yspō qui mundat peccati: per quod signifi-
carū fides Act. 15. Fide purificans corda eoz. Et lana
coccinea que est rubri coloris per quā significatur charis
tas Lan. 5. Dilectus meus candidus t rubricundus. qd
per fidem t dilectionē passionis xpī mundatur populus
Aspergitur et liber legis. quia passio xpī adimpleuit le-
genē Joh. 19. Consummatū est Mat. 5. Non enim solue-
re legem sed adimplere. Deinde cū dicit. Et iā taber-
naculū re. Ponit consecrationē tabernaculū. quia taber-
naculū t omnia vasa ministeriorū similiē aspersit sanguini-
ne. Sed contra quia nondū factū erat tabernaculum. sed
25. cap. mandatur de consecrationē tabernaculū. Relpō
deo dicendū est qd licet non sit idē sanguis quo aspersus
est populus t tabernaculum: tamē etiā tabernaculū mū-
datū est sanguine. Unde potest sic construi vīus est san-
guine etiā quando sanctificauit tabernaculum. Sed cōtra
quia numeri et leuitici. 8. dicitur qd vñxit tabernaculum
oleo. Relpōdeo dicendū est qd non loquitur de illa san-
ctificationē qua primo consecratū est tabernaculū t vasa
eius. sed de illa que fiebat in die expiations. Et melius
dicendū est qd etiā in prima vīus est sanguine. qd ibi dicit
qd vñxit illud oleo et postea qd aspersit. Oleū autē nō est
aspersiuū. unde intelligitur qd primo vñxit illud et postea
aspersi sanguine. Et ista duo sunt necessaria ad sanctifi-
cationē. scilicet virtus sanguinis xpī t oleū misericordie
quibus sanctificat tabernaculū. id est ecclia. t vasa id
est ministri. Deinde cū dicit. Et omnia pene re. Exā-
tur de ceteris mundationib⁹ legalib⁹. Erat autē du-
plex mundatio. Una a corporali macula sc̄ leprosi. Alia
a spirituali sc̄ peccato. prima poterat ptinere ad res ma-
nifestas sicut patet de lepra domoz. Et mundatio ab ista
immundicia fiebat cum sanguine animalium immolati ut
aqua expiations que erat perfecta cū sanguine vitule ru-
fe. Et ideo dicit Pene omnia. t nō omnia simplicē. vel
pene omnia. ita qd ly pene sit determinatiū de ly mun-
dantur. id est pene mundantur. quia non perfecte mun-
dabantur sanguine. quia vt dicitur numeri. 31. Quicq;d
potest ignē sustinere purgatur per ignē. que vero nō po-
terant purgantur aqua expiations. Sed ad mundatio-
nem a macula peccati necessaria est sanguinis effusio. qd

requirebatur ad sacrificiū. Et ideo dicit qd sine sanguinis
effusione non fit peccatorū remissio. Per quod figuraba-
tur qd remissio peccati erat fienda per sanguinem xpī. Unde
in veteri lege non virtute sacramenti sed virtute fideli-
xpi fiebat remissio peccatorū. Unde frequenter ibi dicitur.
Rogabit pro eo sacerdos t remittetur.

Lectio quinta.

Dicitur ergo exemplaria quidem
celestium hys mundari ipsa autem
celestia melioribus hostijs qd istis.
Nō enim in manufacta sancta iesus introit⁹ ex-
emplaria vero: sed in ipsum celum. vt ap-
pareat nunc vultui dei pro nobis. Neq; vt
sepe offerat semetipsum: quemadmodū pō-
tifex intrat in sancta per singulos annos in
sanguine alieno. Ilioquin oportebat eū fre-
quenter pati ab origine mundi. Nunc autē
semel in consummatione seculorū ad destitu-
tionē peccati per hostiam suā apparuit. Et
quemadmodū statutū est hominibus semel
mori. post hoc autē iudicium. sic t christus se-
mel oblatus est ad multorum exhaurienda
peccata. secūdo sine peccato apparebit om-
nibus expectantibus se in salutē.

Supra ostendit apostolus quid sit cōmune nouū t vete-
ri testamento in qd vetus t nouū conueniunt: hic ostendit
dīfērētiā vtrūq; et circa hoc duo facit. Primo enim
ostendit qd in nouū est melior mundatio. Secundo qd pō-
tector ibi. Neq; vt sepe re. Iterū prima duas. Primo
enī ostendit qd quantū ad illud qd mundat. t quantū ad
id quo mundatio efficiuntur melior mundatio in nouū.
Secundo manifestat quod dixit ibi. Non enī in manu-
facta sc̄. Dicit ergo Necesse est ergo exemplaria celestia
scilicet ipsum tabernaculū quod quo ad nos est exēplare
licet simpliciter sit exemplātū et figura illius. et ideo mi-
noris dignitatis: quia figura nobilis est qd figura sc̄
corpus qd vmbra hys sacrificij mundari. Postea autē
celestia. scilicet nouū testamentū melioribus hostijs qd
istis. melioribus quidē quia illa mundabant sanguine
animalium. sed in nouū testamento fit mundatio sanguis
ne christi. Semper autē meliora melioribus mundant. Il-
la autē erant figura celestia. Si ergo illa munda bantur
sanguine oportet illa celestia mundari meliori sanguine
Sed contra in celo nulla est munditia. Respondet dicē-
dum est qd celestia intelliguntur fin glo. ea que pertinet
ad statum presentis ecclesie que dicuntur celestia. Item
homines fideles gerunt ymaginē celestii inquantū mē-
te conuersantur in celis. Et aliter t melius qd per cele-
stia intelliguntur celestis patria. Et loquitur hic apostol⁹
eo modo quo in veteri testamento dicebatur emundari
tabernaculum non qd haberet in se aliquā inmunditiā: s
quia mundabantur quedā varietates quibus impedit
bantur accedere ad sanctuarium. Et vñcuntur mundari ce-
lestia inquantū per sacramentū nouē legis purgant pec-
cata: que impedit ab ingressu celestii. Item dicit Ho-
stijs in plurali. Contra. quia tantū est una hostia xpī. in-
fra. 10. Una enī oblatione consummavit internū sancti
ficatos. Respondet licet sit vna in se tamē plurib⁹ hosti-
is veteris legis figurabatur. Ex hoc loco habet qd hostie
veteris legis erant bone. Melius enī non dicitur nisi re-

in epistolam ad Hebreos IX

specu boni. ¶ Deinde cū dicit Nō em̄ in manufact̄ tc. Ostendit q̄ celestia mundantur meliorib⁹ hostijs. P̄t̄ifex em̄ expiabat sanctuarib⁹ q̄ erāt manufactū, sed xp̄s intravit nō in manufacta sc̄tā q̄ erāt q̄ ad nos exēplaria vero, sed i ipsi celo qd̄ nō ī se h̄ q̄ ad nos expiavit ut d̄c̄m̄ ē sed nō expiavit carnalib⁹ hostijs, quia christus nō venit ad offerendū talia. p̄t̄ Holocauſtū t̄ pro peccato nō poſtulaſt̄. Itē holocaustū nō delectaberis. Itē ſupra. 7. Manifestū q̄ de tribu iuda oratus eſt dñs: de qua nullus preſte fuit altaro: ſed introiuit in ipm̄ celo. Mat. vltimo dñs quidē iuſus aſſumptus eſt in celo. Act. 1. Hic iuſus qui aſſumptus eſt a vobis in celo. Sed quare: Et apparet pro nobis vultui dei. Et loquit ap̄l̄ alludēdo ritui veteris legis fini qua pontifex qui intrabat ſacrafanctorum: ſtabat corā propiciatoriō ut oraret pro populo: ita t̄ xp̄s intravit celo fini q̄ homo: ut aſtarer deo p̄ſalute noſtra: ſed diſſerenter: quia ſacerdos impideſtē ſumō qui aſcendebat de thūribulo nō videbat ſanctafanctō: nec videbat aliquē vultum, ſed xp̄s apparet vultui dei nō q̄ fit ibi facies corporalis: nec aliq̄ nebula ſed cognitio maſiſta. Sed n̄quid xp̄s eſt i terra nō poterat appareat vultui dei cū deus omnia videat. Rēpondeo diſcēndi eſt q̄ ſicut Auguſtinus loquens deo dicit: me eſtas et te non erā, quia ſc̄licet deus eſt in omnib⁹ q̄ eſtentia p̄fetiā t̄ potētiā, malū aut̄ nō ſunt cū deo p̄ graſiam, ita dicit xp̄s iſtroſe ut apparet vultui dei: q̄a licet ſem̄ videret euz clara viſionē: ut perfecte bear̄ tñ ſtatus viatoris in q̄tū huiusmodi non habet hoc: ſed tñ ſtatus celeſtis. Et ideo qn̄ aſcendit perfecte bear̄ in corpore et anima intravit ut apparet vultui dei. id eſt in trauit locū vbi deus maniſtē videtur et hoc pro nobis. Ad hoc eſti aſcendit ut pararet nobis viā Job. 14. Gādo parare vobis locū. Et iterū veniū et aliumam vos ad meipsum Mich. 2. Aſcendit pādens iter ante eos. Corpus em̄ debet ſequi caput iſq̄. Mat. 24. Ubincus fueſit corpus ibi congregabunt̄ et aquile. ¶ Deinde cū diſcit. Reḡ ut ſepe oſterat tc. Ostendit q̄ mundatio noui teſtamento eſt perfeſtor q̄ veteris. Hoc autem oſtentit per duo. Primo per hoc q̄ illa reiterabat quolibet anno hec autē tñ ſemel. Itē q̄tu m̄ ad effec̄tu. q̄r illa nō poterat auſſerre peccata qd̄ illa potest. Circa hoc ergo duo ſaſit. Primo em̄ oſtentit primū. Secūdū ſecundū ibi. Amb̄ habeb̄ lex tc. Sc̄iendū eſt autē q̄ apostolus ſupra dixerat tria de ch̄r̄to. Primo ſc̄ilicet q̄ eſt p̄t̄ifex. Secundo que ſit dignitas loci qui eſt in trauit. Tertio quomo do intravit. hic declarat quo intravit: quia ſicut pontifex legalis ſemel in anno: ita christus ſemel tantū et hoc erat quartum. Andē circa hoc tria facit. Primo em̄ oſtentit quid ſiebat in veteri teſtamento. Secundo q̄ eſtet incōueniens iſtud fieri in nouo teſtamento ibi. Alioquin tc. Tertio oñdit qd̄ ſiat in nouo teſtamento ibi. Hunc autem ſemel. In veteri enī teſtamento pontifex licet nō intraret niſi tñ ſemel in anno. tamē quolibet anno ex p̄cepto legi oportebat ipm̄ intrare cū ſanguine alieno ſicut dicitur Leui. 16. Xps autē intraret nō in manufacta tc. nec ut ſepe oportebat ſeipm̄ quēadmodū p̄t̄ifex intrabat in ſancta per ſingulos annos cū ſanguine alieno. ¶ Deinde cum dicit. Alioquin oportebat tc. Probat q̄ eſtet incōueniens iſtud fieri in nouo teſtamento. q̄ ſequeret maxima ſanguinem: ſequeretur q̄ oportuſſet eum frequenter pati ab origine mundi. Non ſic autē eſt de veteri hostia. quia illa oſterabatur pro peccatis filiorū iſrl̄. Ille autē popul⁹ incepit ſpiritualiter quando dāra fuit lex. et ideo nō oportet eam oſterri ab origine mundi. Christus autē ſeipſum obtulit pro peccatis iotius mundi. quia ipſe propiciatio

noſtra faciūs eſt pro peccatis noſtris et totius mundi. 1. Job. 2. et ſic ſi ſepe oſteret oportuſſet ipm̄ naſci et pati ab origine mundi. quod fuſſet maximū incōueniens. § contra Apo. 13. Agnus qui occiſus eſt ab origine mundi. Rēpondeo verū eſt. occiſus. id eſt prefigurat ab origine mundi occidi ſicut in occiſione abel. ¶ Deinde cuſ dicit. Hunc autē et c. Ostendit quid ſiat in nouo. et circa hoc facit duo. Primo quare non iteratur hostia in nouo teſtamento dat duas ſacra. Secundo explicat eas ibi. Et quemadmodū tc. Dicit ergo Hunc ergo christus uia ſe mel apparuit in coniunctiōne ſeculorū. 1. cox. 10. Hos ſumus in quos ſines ſeculorū deuenierū. Et hoc dicit ppter numerū annorū. quia iam ſunt plus q̄ mille anni ex quo hoc dixit. Etates enī mundi accipiunt ſecundū etates hominis que principaliter diſtinguiunt ſecundū ſtatū. p̄ficiendi non ſin numerū annorū. Ita prima etas fuſit ante diluvium in qua nec lex ſcripta nec puniſſit ſicut in infantia Alia a noe vſq̄ ad abraā. et ſic de alijs. ita q̄ vlt̄ia etas eſt ſtatus preſens post quē non eſt alijs ſtatus: ſicut nec post ſenium. Sicut autē in alijs etatibus eſt numerū annorū determinatū: non autē in ſenio: quia ſeniu incipit a 60. anno et aliqui viuent per cētū et. 20. annos. ita nō eſt determinatū quantum iſe ſtatus mundi debeat durare tamen eſt coniunctiōne ſeculorū. quia non reſtat alijs ad ſalutē. In iſto autē xp̄s ſemel apparet cuius pōt̄ duas rationes quare ſeipm̄ ſemel tñ oſterebatur. Prima eſt. q̄r in veteri teſtamento non auſſerebantur peccata quod ſit p̄ hostiam xp̄i. Alia eſt. quia ſacerdos legalis non oſſerebat proprium ſanguinem ſicut xp̄s. Unde dicit q̄ apparet ad deſtitutiōne peccati per hostiā ſuam. Ieſu ſuipius et ideo illa reiteratur non autē illa. 1. Pe. 3. Xp̄ ſemel p̄ peccatis noſtris mortuus eſt. ¶ Deinde cuſ dicit. Et quē admodū tc. Explicat illas rationes. et primo ſecundam. Secundo primā ibi Amb̄a habens lex tc. Secundam explicat per ſimilitudinem alijs hominum. Unde circa hoc facit duo. Primo em̄ oſtentit quid accidit alijs hominibus. Secundo oſtentit qd̄ accidit xp̄o ibi. Sic et xp̄ ſemel tc. In quolibet em̄ homine duo inuenimus. illiciſcer necessitatē mo: iendi. Itē q̄ reſurgat non ut emundetur: ſed ut iudicetur de factis eius. Primum tangit cuſ dicit. Et quemadmodū ſtatū eſt tc. Sed contra videtur q̄ hoc non ſit ſtatū: ſed magis homo peccando hoc fererit. quia Sa. 1. dicitur q̄ deus morte non fecit: nec leatur in perditione viuorū. Et paulo poſt. Impij autem manibus et verbis acceſſerunt ſibi illa. Rēpondeo diſcendum eſt q̄ in morte tria ſunt conſiderāda. ſc̄ilicet cauſa naturalis. et quantū ad hoc ex conditione nature ſtatū eſt homine ſemel mori in q̄tū componitur ex contrarijs. Secundo donum inditū et quantū ad hoc in cōdītiones dātu eſt homini beneficium originalis iustitiae p̄ quā anima continebat corpus ut poſſet nō mori. Tertio meriti mortis. et ſic homo peccando meruit illud beneſſiū amittere et ſi mortem incurrit. Unde dicit q̄ impij manibus ſeipm̄ ſemel veritū cōrectādo acceſſerūt mortem. Homo ḡ demerēdo cauſa eſt mortis: iſz de⁹ ut iudic. Si pēdia eſt peccati mors No. 6. ſemel. Qd̄ qd̄ verū ē de cōl conſuerūdile ſc̄ilicet aliqui ſuerint refuſiūt ſicut lazarus et filius vidue q̄ poſteā mortui ſunt. Quantū autē ad ſecundū dicit. Hoc hoc autē iudicū. q̄ poſtq̄ reſurget nō ite ſeipm̄ ſtatū iudicū ſequet. Omnes enim maniſtari oportet an tribuſal xp̄i et referat eniſq̄ ſeipm̄ corporis put geſſit. ut dicit. 2. cox. 5. ¶ Deinde cuſ dicit. Sic et xp̄ ſemel tc. Ondit quō hec auentur xp̄o. Et q̄ ſi ad pm̄ dicit. q̄ ſic xp̄ ſemel oblat⁹ eſt. Et in hoc queſit cū alijs. § diſſert in duob⁹. Primo q̄ cuſ xp̄ ſemel non deſcederit ab adā q̄ rationē ſeminalē: iſz q̄tū ad corporulentā

Explanatio sancti Thome

substantia non contrahit peccatum originale, et ideo non sufficit debitor illius statuti Gen. 2. In quacunq; die comedis ex eo morte morieris. Sed propter voluntate mortis a sumpsit. Job. 10. Nemo tollit a me animam meam te. Ideo dicit q; oblatus est Isa. 53. Oblatus est quia ipse voluit Et. 1. De. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Secundo dicitur quia mors nostra est effectus peccati Ro. 6. Stipendia peccati mors est. Sed mors Christi est destruictio peccati. Ideo dicit Ad multorum exhaustum peccata, id est remouenda. Nec dicit omnibus, q; mors Christi et sicut sufficiens pro omnibus non tamen habet efficaciam nisi q; ad saluandos. Non enim oculi subiectur ei per fidem et bona opera. Quantum ad secundum dicit. Secundo autem si in peccato te. De secundo aduentu dicit duo. Primo ponit differentiam eius ad primum, q; secundus erit sine peccato. In primo enim et si peccatum non habuerit tamē venit in similitudinem carnis peccati Ro. 8. Item in primo factus est hostia pro peccato. 2. cor. 5. Eum qui peccatum non nouerat pro nobis peccatum fecit. In secundo vero ista non erunt, ideo dicit q; apparebit sine peccato. Secundo ponit illud quod est proprium secundo aduentui, q; non apparebit ut iudicetur sed ut indicetur remuneretur pro meritis. Unde dicit q; apparebit Et quidem licet omnibus etiam his qui eum pupugerant secundum carnem, tamen divinitatem soli electis expectantibus eum per fidem in salutem eorum Isa. 30. Beati omnes qui expectant eum. Phil. 3. Galatiorum expectamus dominum Iesum Christum q; resonabilis corpus humilitatis nostre: configuratum corpora claritatis sue

Capitulum decimum.
Dabar enim habens lex futurorum bonorum non ipsam ymaginem rerum per singulos annos eiusdem ipsis hostiis quas offerunt indistincte non potest accedentes perfectos facere. Alioquin cessassent offerri: ideo q; nullam haberent ultra conscientiam peccati cultores semel mundati: sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Impossibile enim est sanguinem thauorum et hyrcorum auferre peccata. Ideo ingrediens mundum dicit. Hostia et oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi. Holocausta et pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi. Ecce venio. In capite libri scriptum est de me: ut facias deus voluntatem tuam. Superioris dicens: quia hostias et oblationes et holocausta et pro peccato non possunt auferre peccata. Nec placita sunt tibi q; secundum legem offeruntur tunc dixi. ecce venio: ut facias deus voluntatem tuam. auferet primum ut sequens statuat. In qua voluntate sanctificari sumus pro oblatione corporis Christi Iesu semel. Et ois quidem sacerdos presto est quotidiane ministri et easdem sepe offerens hostias que non possunt auferre peccata. Hic autem ymagina pro peccatis offerens hostia in sempiternum sedet in dextera dei: decet ergo expectans dominum nec ponant inimici eius scabellum peduzei:

Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. Contestatur autem nos et spiritus sanctus. Postquam enim dixit. Hoc autem testamentum quod testabor ad illos post dies illos dicit dominus. dabo leges meas in cordibus eorum: et in mentibus eorum superscribam eas. et peccatorum et iniquitatium eorum iam non recordabor amplius. ubi autem hoc remissio: iam non est oblatione pro peccato.

Supradicta apostolus considerat hijs que agunt in vitro testamento ostendit preminentiam noui testamenti ad veterem: pbat enim quod superponit. Iesu Christus non poterat mundare peccata. et hoc est ultimum illoz quinque que premiserat de Christo. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit distinctionem veteris testamenti circa abolitionem culpe. Secundo pbat per auctoritatem scripturae ibi. Ideo ingressus est in mundum te. Et prima in duas. Primo enim ppositum in tentu suu. Secundo pbat ibi. Alioquin cessassent te. Circa primum sciendum est q; apostolus ex conditione et ritu veteris legis cocludit ipsum defectum. Per peccatum autem sit primitio futurorum bonorum. et ideo quasi illud peccatum pertinet ad bona futura. scilicet celestia. ad illa bona se habet lex vetus sicut umbra ad corpus. Et nova lex sicut ymago Umbra autem ymaginem Christi ad hoc conuenientem quod utrumque respexit. Sed umbra in communi ymagino vero in particulari et quantum ad naturam induit et in speciali. Sic etiam nova lex quantum ad bona futura reperientur. Primo enim in verbis noui testamenti fit expressa intentio de bonis futuris et promissio non aut in veteri: sed in de carnalibus. Secundo q; virtus noui testamenti constituit in charitate que est perfectio iustitiae legis. Et ista charitas licet sit imperfecta ratione fidei cui inheret: tamen est similis charitati patriae. Unde noua lex dicitur lex amoris. Et ideo dicitur ymagino quia habet similitudinem exprimam bonorum futurorum: sed lex vetus illa representat per quedam carnalia et valde a remota. Et ideo dicitur umbra Col. 2. Que sunt umbra futurorum. Hec est ergo conditio veteris testamenti: q; habet umbram futurorum non regem ymaginem. Hinc autem erat et per singulos annos osterebant in festo expiationis casus hostias. scilicet sanguinem hyrcorum et thauorum pro eodem. scilicet pro peccato sicut patet Lev. 23. Ex his duobus concludit intentum scilicet lex habens umbra futurorum bonorum non regem ymaginem non potest facere perfectos accedentes. scilicet pontifices eiusdem hostiis quas offerunt per singulos annos. super 7. Reminem ad perfectum adduxit lex. Sed ista perfectio referatur noui legi que consistit in charitate que est vinculum perfectionis Col. 2. Ideo dicit Mat. 5. Estote ergo perfecti. At unde cii dicit. Alioquin cessassent te. Probatur ex duobus intentiis. et primo ex rite. Secundo ex conditione oblationis ibi. Impossibile est te. Ut probandum autem q; lex non mundabat perfecte assumit duo. Et simili est q; in ipsa siebat frequenter reiteratione earundem hostiarum et est ratio talis. Cultores si fuissent per eisdem hostias servati mundati. quia non haberent ultra conscientiam peccati: cessassent offerre. Et si non cessassent: offerre indigerent. Hunc autem non cessabant. q; ut dictum est per singulos annos casus hostias offerebant. Quia ergo non cessabant idem semper offerre signum est q; non mundabantur Mat. 9. Non enim opere valentibus medicus sed male habebantur. Et alia q; possunt dicere q; ratione non est efficax. Possunt enim duci q; mundabant illa oblatione